

TÜRKİYE PSİKIYATRİ DERNEĞİ'NİN
ROBOSKİ (ORTASU) VE BÊJÛ (GÜLYAZI) KÖYLERİNDE
ROBOSKİ KATLIAMI SONRASI PSİKOSYAL GEREKSİNİM
BELİRLEME RAPORU
(ULUDERE RAPORU)

Raportör: Hira Selma Kalkan

DEĞERLENDİRME SÜRECİNİN AMAÇLARI

Şırnak ili Uludere (Qileban) ilçesi Gülyazı (Bujeh) ve Ortasu (Roboski) köylerinden Irak sınırına geçmiş ve dönmekte olan sivillerin sınırın sıfır noktasında 28.12.2011 tarihinde 21.30-22:30 sularında Türk Silahlı Kuvvetleri'ne ait savaş uçaklarının bombardımanı sonucu meydana gelen saldırıda 34 kişinin ölmesi, 1 kişinin sağ, 1 kişinin yaralı kurtulması olayı sonrasında, sağ kalanların, yakınlarını yitirenlerin, köy halkının olaydan etkilenmelerini tanımlamak, bölgedeki insanların olaya ilişkin deneyimlerini, travma sonrası ortaya çıkacak ruhsal sorunları ve başa çıkma yöntemlerini belirlemek, saptanan ihtiyaçlara yönelik bir ruh sağlığı politikası ve eylem planı olup olmadığını anlamak, hayata geçirilmiş veya planlanan bir program varsa değerlendirmek, yoksa bir program geliştirilmesi için gerekli bilgileri toplamak ve uygulama yöntemini belirlemek üzere köye giderek, köylülerle, sağ kalanlarla, kayıp yakınlarıyla görüşmek, durumu tespit etmek ve psikososyal destek eylem planını hazırlamak.

EKİP

Dr. İbrahim Bülbül, Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Diyarbakır Şube Başkanı

Dr. Hira Selma Kalkan, Ergani Devlet Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Ruhsal Travma ve Afet Psikiyatrisi ÇB Eş Koordinatörü, TPD Diyarbakır Şube üyesi

Dr. Mehmet Emin Yüksel, Dicle Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD psikiyatri asistanı, TPD Diyarbakır Şube Genel Sekreteri

Dr. Murat Yalçın, Diyarbakır Eğitim ve Araştırma Hastanesi psikiyatri uzmanı, TPD Diyarbakır Şube Bilimsel Toplantı Sekreteri

Prof. Dr. Tamer Aker (Kocaeli Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri AD Başkanı, TPD Merkez Yönetim Kurulu üyesi ve Örgütlenme Sekreteri) planlama, değerlendirme ve raporlamanın tüm aşamalarında katkı ve görüşleri ile danışman olarak yer aldı.

Dr. Hira Selma Kalkan hariç ekipteki diğer doktorlar Kürtçe konuşabiliyordu.

DEĞERLENDİRME SÜRECİ

25.01.2012'de, özel bir araçla 4 kişilik ekip olarak sabah saat 06.00'da Diyarbakır'dan yola çıkıldı. Cizre Devlet Hastanesi'nde Başhekim Yardımcısı Dr. İsmail Vesek ve psikiyatri uzmanı Dr. Seven Kaptan ile görüşüldü. Hastaneye başvuru olup olmadığı, bu konuda neler yapıldığı soruldu. Hastaneye köyden başvuru olmadığı ancak, Roboski olayından sonra, İstanbul'dan bir psikotik hastanın geldiği, hezeyan içeriğinde Kürt olduğu anlaşılırsa zarar göreceğine dair korkuları olduğu öğrenildi.

Roboski Köyü'ne girmeden önce Bağveren Beldesi çıkışında kontrollü geçiş vardı. Jandarma tarafından aracımız durdurularak bagajımız kontrol edildi, herhangi bir sorgulamaya tabi tutulmadan belde geçildi. Saat 12 sularında Roboski Köyü'ne varıldı. Muhtarın evine gidildi. Muhtarın evinde köy halkıyla görüşüldü. Köyde herkes birbiriyle akrabaydı, olaydan etkilenmeyen yoktu, ancak birincil olarak etkilenen dört hane vardı. Roboski Köyü'nde dört ve Bêjû Köyü'nde dört olmak üzere toplam sekiz evin taziyeleri kabul ettiği öğrenildi.

Görüşmelere kendimizi tanıtarak ve niçin geldiğimiz anlatılarak başlandı. Önce çekinseler de, psikiyatrist olduğumuzu, Diyarbakır Şubesi olarak Türkiye Psikiyatri Derneği tarafından gönüllü-görevli geldiğimizi, olaydan sonra ortaya çıkabilecek ruhsal rahatsızlıklar ve bu konuda neler yapılabileceği hakkında inceleme yapıp rapor ileteceğimizi belirttikten sonra daha rahat konuştular. Ziyaretimizden memnun olduklarını ve şimdiye dek kimsenin ruhsal durumlarını sormadığını belirttiler. Olaydan sonra rahatsızlanan kişiler olduğunu söylediler. Belirtilen bu kişilerin oturduğu haneler ziyaret edilerek psikiyatrik muayeneleri yapıldı .

Muhtarın evinde yakınlarını kaybeden kişilerle yapılan görüşmede, kimsenin doğru düzgün uyuyamadığını, hep bu konuyu konuştuklarını, korktuklarını, sinirli olduklarını, televizyonda sürekli kendileriyle ilgili konuyu izlediklerini, köye birçok başka grupların geldiğini, seslerini gelenlere duyurmaya çalıştıklarını, devletten aldıkları desteğin çok yetersiz olduğunu, askerlerin getirdiği yardım ve erzakları istemediklerini, istediklerinin özür ve suçluların bulunması olduğunu belirttiler. Kızgın ve umutsuz olduklarını, kendilerini itilmiş ve değersiz hissetlerini söylediler. Görüşme esnasında bazen Kürtçe bazen de Türkçe konuşuldu.

Ekip olarak Bêjû Köyü'ne geçilip, Encü ailesinden birinin evine gidildi. Orada erkeklerle ve kadınlarla ayrı ayrı görüşüldü. Ruhsal rahatsızlığı olduğu bildirilen altı kadının psikiyatrik muayeneleri yapıldı. Kişilerde dissosiyatif belirtiler görüldü. Olaydan sonra hiçbirşey hatırlamayanlar , 10 gün bu halde kalanlar olduğu öğrenildi.

Bêjû (Gülyazı) Köyü'nde futbol oynamak üzere inşa edilmiş kapalı çadır görüldü. Artık kimsenin oraya gidip top oynamadığı belirtildi. Sınır alay komutanlığı köyden görülebilecek mesafedeydi. Sınır ticareti için kullanılan yol köyden görülemiyordu.

Her iki köyde de yaşam durmuş gibiydi. Sınır ticaretine gidecek kimsesi kalmayanlara amca çocuklarının yardım ettiği öğrenildi.

DURUMA İLİŞKİN GENEL BİLGİ

Olaydan etkilenen bölgenin ve topluluğun tanımlanması

1. Etkilenen bölgenin coğrafi ve çevresel özellikleri

Roboski ve Bêjû köyleri Şırnak-Hakkari karayolu üzerinde Türkiye-Irak sınırına beş kilometre uzaklığında yer almaktadır. Köylülerden ve muhtardan edinilen bilgiye göre, olayın Roboski'nin yaylasında olduğu, yaylalarının sınırın diğer tarafında olduğu, şu an var olan sınırın aslında kimse tarafından tanınmadığı, İngilizlerden beri dedelerinin bu yolu kullandığı, sınır taşının bile çoğu yerde olmadığı öğrenildi. Bu sınır boyunca Goyan ve Sindi aşiretlerinin olduğu, çocukların her gün derede yüzmeye giderken veya keçi otlatırken bu sınırı geçtiği söylendi. PKK'nin sınır ticareti için kullanılan yolu hiçbir zaman kullanmadığı bildirildi.

2. Yaşanan travmatik olayın özellikleri (türü, şiddeti, yayılımı)

TSK tarafından havadan bombalanmak suretiyle 34 kişinin ölümü, 1 kişinin sağ, 1 kişinin yaralı kurtulması ile sonuçlanmış. Köylüler olayı katliam olarak niteliyor, ölüleri için şehit tanımlaması kullanıyorlar. Köylülerin söylediğine göre, akşam bir grup askerin sınıra gittiği, yaklaşık 60 dakika sonra bombalama başladığı ve bombalama başladıktan sonra askerin sınırı terk ettiği öğrenildi Bombardıman sırasında bazı küçük çocukların katırların altına saklanarak kendini korumaya çalıştığı öğrenildi. Bazı vücut parçaları katıra mı insana ait bilinemediğinden önceleri 35 kişinin öldüğü düşünülüyormuş. 34 kişinin naaşı toplu mezara gömülmüş.

“Çoğu insanların parçaları dağılmıştı. Herkes, babası abisi insanların parçalarını torbaya koyuyordu. 112'yi aradık, taburu aradık 5-6 kişi yaralıydı kimse bize sahip çıkmadı. Onlar öldüler, soğuktan... kan kaybindan... 1 yaralı kurtuldu. O da sınır taşının yanındaydı yoksa o da ölecekti. Şimdi sağır kaldı o da...”

Köylüler cesetleri toplarken, üzerlerine atılan kimyasal maddeden dolayı gözlerinin, boğazlarının yandığını, bir kısmının kustuğunu belirtti.

3. Ekonomik özellikler, istihdam ve gelir dağılımı, kaynakların dağılımı

Köylerin geçim kaynağı sınır ticareti ve koruculuk. Koruculuk yapan 50–60 kişi var. Sınırdan mazot, sigara ve çay getiriliyor.

Şimdiye kadar yeşil kartları varmış. Sınır boyunca sınır ticareti ile geçinen yedi köy bulunuyor. Köylülerin hepsi Goyan aşiretine mensup, hepsi akraba. Irak'taki en yakın köy Kejan Köyü. Aslında en yakın Kuranj Köyü ama Saddam Hüseyin zamanında boşaltılmış kimse yaşamıyormuş. Orada da bölge halkının yaylaları varmış. Daha önceleri sınır yokken hepsi Beytüşşebap'a bağlıymış. Yemişli Köyü'nün karşısında Keverok Köyü 1982'ye kadar peşmergeler gelene kadar yerleşim alanıymış, orada yaşıyorlarmış 1983 'de asker gelip orayı sınır ilan etmiş. Zeviyen (Tarlabaşı) ve Hudane (Alancak) köylerinin 1992 yılında boşaltılması ve ağaçlarının yakılmasından sonra çoğu Bêjû Köyü'ne göç etmiş. Geçim kaynakları olan ceviz ve erik ağaçları yakıldığı için ekonomik olarak zorluk yaşamışlar ve daha çok sınır ticaretine yönelmişler.

Köylülerin söylemiyle; *“Babalarımız dedelerimiz alışveriş için Şırnak'a Uludere'ye gitmiyorlardı. Karşı tarafa ceviz, erik satardık. Oradan çay, şeker, un alırdık. Askerler bizi yakaladığı zaman mallara el koyar. Mahkeme para cezası verirdi. Eskiden 20-30 yıl önce katır başına karakola 10 kağıt verirdik. Şimdi almıyorlar. 50 lira için 10–15 yaşındaki çocuklar dört saat karın içinde çalışıyorlar. Bu hepimizin ayıbıdır. İşte 35 dakikalık sınır, ne bağ var ne tarla, işte bu işlere giriştik. Fabrika yok iş yok. Burada fabrika olsaydı çocuklar oraya gider miydi? Bu ülkenin ayıbıdır.”*

“Aslında kaçakçılık dememek lazım. Yakınlarımızın bir kısmı güneyde kaldı. Yaşamak için insan bir yere başvuruyor. Irak'ta her şey ucuz burada pahalı. Sınır güvenliğinde her tarafta da asker var. Tek tek sayıyorlar geleni gideni. O gece kimseye sormadılar. İçinde silah yoktu. 10 senedir bu bölgede ne terör gelmiş, ne olmuş, neye bu akşam oldu?”

4. Toplumsal özellikler, dayanışma, süregiden politik, etnik ve diğer gerilimler:

Köylülerden edinilen bilgiye göre, 10 yıl öncesine kadar sınırın diğer tarafına ceviz ve erik satıldığı öğrenildi. Zeviyen (Tarlabaşı) ve Hudane (Alancak) köylerinin 1992 yılında askerler tarafından boşaltıldığı, ağaçlarının yakıldığı öğrenildi. Ağlayan çocukları susturmak için *“sus, asker geliyor”* diye korkuttukları, askerden hep çekindikleri öğrenildi.

Kimilerinin Maxmur Kampı'nda akrabalarının olduğu, kimilerinin anne babasının Zaxo'da yaşadığı ve Irak vatandaşı olduğu ve sınırın ötesiyle zaten akraba oldukları öğrenildi.

“Taziye çadırı dört gün açık kaldı. Halen taziyeler için geliyorlar. Güneyden - Kuzey Irak- çok geldiler. Kürdistan Parlamentosu’ndan sekiz milletvekili geldiler. Her partiden gelmişlerdi. Orada da –Maxmur Kampı- taziye çadırı kurdular, taziyeleri kabul ettiler”

12 Haziran 2011’de yapılan Milletvekili Genel Seçimi’nde, Uludere ve Şırnak genelinde olduğu gibi Roboski ve Bêjû köylerinde de Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu adaylarına yüksek oranda oy çıkmıştır. Seçim sonucunda Emek, Demokrasi ve Özgürlük Bloğu adına bağımsız olarak seçimlere giren Selma İrmak, Faysal Sarıyıldız ve Hasip Kaplan ile AK Parti adayı Mehmet Emin Dindar Şırnak milletvekili olarak seçilmiştir. (www.yzk.gov.tr)

5. Etkilenen topluluğun nüfusu, eğitim düzeyi

Bêjû Köyü yaklaşık 400 haneli. Nüfuz 7500 civarında. Ailede dörtten az çocuğu olan hemen hemen yok gibi. Köyde ilkokul ve taşınmalı eğitim yapan bir lise var. Köyün yaklaşık yarısı okur-yazar, artık kızlar da okula gidiyormuş. Köyde üniversite okuyan birçok genç olduğu öğrenildi.

Roboski Köyü’nde 120 civarında hane var. Yaklaşık 980 kişi yaşıyor. Her iki köyde de olaydan sonra göç olmamış. Roboski Köyü’nde ilköğretim okulu var, taşınmalı eğitim yapılıyor.

6. Bölgedeki resmi devlet kuruluşları

Bêjû (Gülyazı) Köyü’nde düzenli doktor ve hemşiresi olmayan bir sağlık ocağı, PTT ve üç cami , Gülyazı Sınır Alayı bulunmakta. Devletin resmi kuruluşlarına giderken çekince yokmuş.

RUH SAĞLIĞI GEREKSİNİMLERİ

Olaydan etkilenen topluluğun travmatik olaylara maruziyeti ve olay sonrası yaşam

1. Travma sonrası stres tepkileri

- *Gece sık uyanma, gece uyumakta zorluk,
- *İrkilme,
- *Güvensizlik,

*Korku ve kaçınma; Çocuklar okula gitmek istemiyor, asker görünce saklanıyorlar, kabus gördükleri için uyumak istemiyorlar, yalnız kalamıyorlar, karanlıkta kalamıyorlar, uçak sesi duyunca korkuyorlar. Çocuklar uçak sesi duyunca saklanıyor

*İsteksizlik, keyifsizlik, zevk alamama,

*İştahsızlık,

*Boşluk ve boşunalık duygusu,

*Yaşamın anlamsız gelmesi,

*Yabancılaşma, insanların kendilerini anlamadığını hissetme,

*İnsanlardan uzaklaşma,

*Kaygı ve güvensizlik; *“Bundan sonra daha beter olacak her şey, çocuklarımız hapsedilecek, konuşursak terörist diye suçlanacağız, yavrularımızın hesabı sorulmayacak”* askere ve hükümete güvenmeme,

*Çaresizlik,

*Değersiz hissetme,

*Nefret ve öfke; Suçluların bulunmamasına, kaymakam olayından sonra tutuklanmalara, devletten kimsenin hatır sormadığına, yeşil kartların iptal edilmesine, tazminat ödenmek istenmesine, özür dilenmemesine, adaletsizliğe.

*Suçluluk duygusu; *“Biz niye yaşıyoruz ki gençler ölmüşken, yaşıyoruz da bir şey de yapamıyoruz, elimizden ne gelir ki”*

*Utanç ; *“Ticaretten söz etmeye utanıyoruz, ölen aileler yanında kalbi kırılacak diye insanlar katırlarını şehit ailelerinden saklıyor”*

“Ben her gece 6–7 defa uyanıyorum. Oğlum gece uyuyamıyor. Dedelerimizden gelen bir korku var. Bebeler ağlayınca sus, asker geliyor diyoruz. Çocuklar şimdi uçak sesi duyunca saklanıyorlar. Biz pencereye çıkıp uçakların hangi yöne uçtuklarına bakıyoruz. Köyde her zaman her yerde katliam konuşuluyor. 10 yıl köyde düşün olmaz.”

2. Baş etme yöntemleri

Hep olaydan söz ediliyor, televizyonda sürekli ve yalnızca haber izliyorlar. Kendileri ile ilgili mevzuyu takip ediyorlar. Başka televizyon programı izlenmiyor, özellikle eğlence programları izlenmiyor.

Düğünler ertelenmiş, futbol sahasına gidip futbol oynanmıyor ve keyif alıcı eylemden kaçınıyorlar.

Katırları saklı gönderiyorlar yakınlarını kaybeden ailelerden utanıyor insanlar.

Mezar ziyareti yapılıyor ancak olay sonrası bayılanları, rahatsızlananları iyi gelmeyeceğini düşünerek mezar ziyaretine götürmüyorlar.

Normalde üç gün kalan taziyei dört gün kabul etmişler. 20-30 bin kişinin defne gelmesi ve BDP'nin gelip kendilerine sahip çıkması yalnızlık duygularını azaltmış.

Konuşup ağlıyor ve öldürülenlerin fotoğraflarına bakıyorlar. Kimseyi yalnız bırakmıyorlar.

3. Olayı anlamlandırma, değerlendirme

“Başbakandan alay komutanına kadar ittifak yaptılar, 20–30 kişiyi öldürüp kendilerine puan yapmak istediler. Bu ölüleri terörist göstereceklerdi aslında. Halk cenazelerine sahip çıkıp Malatya'ya göndermeyi engelledi. Servet Encü kurtuldu, haber etti bize yanlarına gelmemiz için. Sekiz kişi o zaman yaralıydı. Ambulansa izin verilmedi. Sadece biri kurtuldu. Roj TV yayın yapınca ortaya çıktı. Örtbas etmeye çalıştılar. Terörist dediler. 28 kişi aynı soyisim olunca terörist diyemediler.”

“Kürttür diye bunları bombaladı. Bilerek öldürdüler. Uçaklar Başbakan'ın emriyle kalktı. Yoksa kalkamaz Diyarbakır'dan.”

“Biz bunu haketmemişiz. Valinin yanında konuşuyorum. Yarın bir bahaneyle ismimi nizamiyeye verir. Beni içeri atar. Biz konuşamıyoruz. Herkes ne olduğunu biliyor.”

“Bu katliamın daha beteri olacaktır.”

4. Beklenti ve istekleri

“Devletin yapacağı neydi? Özür dileyecekti. Bütün milletvekilleri ve bürokratları gönderecekti buraya. Başbakanın bu zihniyetten vazgeçmesi lazım. Genelkurmayı niye tebrik ediyorsun? Biz huzur ve barış istiyoruz. Biz yaşamak istiyoruz. Türkiye'de herkes el ele versin. Ölüme son verelim. Kimse ölmesin. Herkes eşit yaşasın.”

“Katırın tanesi 4000 lira. Hiçkimse para almayacak. Tazminat diyorlar, sinirleniyoruz Biz para istemiyoruz. Suçluyu istiyoruz. Ortaya çıksın.”

KÜLTÜREL, DİNİ, POLİTİK VE SOSYOEKONOMİK KONULAR

1. Olaydan sonra değişen durumlar, yeni gelişen koşullar

Taziyeden sonra sınır ticaretine devam edildiği ancak artık gece değil gündüz gidildiği öğrenildi.

Askere ve hükümete karşı öfkeli olduklarını ve güvenmediklerini belirttiler. Olaydan sonra, Şırnak valisi ile beraber köye gelip gıda yardımı yapmak isteyen, dışarıda okuyan öğrencilere ev ve para yardımında bulunmak isteyen bir dini cemaat üyesinin teklifini reddettiklerini ifade ettiler.

Kaymakama saldırıdan dolayı beş kişinin tutuklandığı, aynı olaydan yedi kişinin de arandığı ve bundan dolayı insanların kaygılı olduğu görüldü. Kimi üniversite öğrencilerinin tutuklanmaktan korktuğu için evden çıkamadığı ve okuluna gidemediği öğrenildi.

Yeşil kartlar geçerliliğini yitirdiği için hastaneye gidemedikleri ve geçim kaynakları da katliam sırasında yok edildiği için şimdi mağduriyetlerinin de öfkelerinin de arttığı belirtildi.

Bölgede yas sırasında televizyon izlememek yaygın bir ritüelken bu olayda her iki köyde de televizyonlarda haber bültenleri an be an takip edilmiş.

“Televizyonları hiç kapatmadık. Devletin açıklamaları bizi üzdü. AKP 80 Doğulu milletvekilini buraya göndermeliydi. BDP tüm kadrolarıyla buradaydı. Devlet gelmedi.”

“Geçen sene askerler evlerden katırları alıp sınırda öldürdüler.”

“Bêjû'daki askeriye her gece telefonları açardı. O gece telefonları kapattılar. Artık karakolu aramıyoruz. Öfke olmuş, inat olmuş. Artık gündüz gidiyoruz. Öldürürlerse öldürsünler. Zaten bir kıymetimiz yok.”

“Genelde herkes kendi evinde kalıyor. Şevbêrk (gece oturması) eskisi gibi olmuyor.”

“Altmış kişinin ismi var. Kaymakama saldırmaktan arantıyormuş. Herkes kendisinden korkuyor.”

2. Devletin tavrı nasıl değerlendiriliyor

Tazminat konusunun kendilerini üzdüğünü, istediklerinin bir özür ve suçluların bulunup olayın aydınlatılması olduğunu belirttiler.

“Malatya'dan sekiz doktor geldi. Hükümetle pazarlık yaptık. Cenazelerin Malatya'ya götürmelerine izin vermedik.”

“AKP'liler karakolun yanında taziye ile alakası olmayan bir eve gittiler.”

“Olayın ikinci günü askerler olay yerini temizlediler.”

“Biz para istemiyoruz. Suçluyu istiyoruz. Ortaya çıksın. Nasılsa parayla haloluyor. 20-30 kişiyi tekrar öldürecekler. Çocuğumuz parayla satılmıyor. O zaman biz de 100 milyar verelim ve onların çocuklarını öldürelim.”

“Mehmet Emin Dindar geldi. Şırnak AKP milletvekili. 10 dakika kaldı ve gitti.”

“Devletin yapacağı neydi? Özür dileyecekti. Bütün milletvekilleri ve bürokratları gönderecekti buraya. Başbakanın bu zihniyetten vazgeçmesi lazım. Genelkurmayı niye tebrik ediyorsun?”

“Kaymakamı döven de bizim gençlerimiz, ama provakasyon diyorlar. Hasip Kaplan yaptırdı dememizi istiyorlar. Kaymakam aradı beni, ben uygun değil halk öfkeli gelmeyin, dedim, sizi kurtaramayız, dedim. Taziye çadırında hükümetin aleyhine yazılar vardı. Kaymakam yazıları kaldırdın, şunu böyle yapın gibi laflar etmiş. Dışarıda gençler duymuş öfkelenmişler, zaten üzgünler kaymakam da devletten, zaten devlete kızgın gençler, canları yanmış, ağabeyleri ölmüş, kaymakama saldırdılar. Biz durdurduk ama, provakasyon dedirtmeye çalışıyorlar. Beş kişi cezaevinde. Yedi kişi aranyor kaymakamı öldürmeye teşebbüsten. 60-70 kişinin ismi varmış, aranyormuş. Herkes korkuyor. Dün vali geldi. Valiye söyledik. Karışamayız yargı bağımsızdır, dedi. 35 kişi ölmüş. Devletin gözüne gelmiyor. Kaymakam 2 tokat yedi diye 65 kişiye tutuklama geldi. Hakkımızı ararsak terörist oluyoruz.”

“Biz devleti samimi görmüyoruz. Dört saatlik heron görüntülerine ne oldu? Rize’de, Çorum’da batı tarafında olsaydı Recep Tayyip Erdoğan 100 defa özür dilerdi. Meclisin hepsi oraya giderdi. Halk cahil değil. Tarihini biliyor. Halk para konularıyla ilgilenmiyor. Zorumuza gidiyor. Vali geliyor tazminatı alın bu devletin özür dilemesidir diyor. Ama artık gözümüzü boyayamıyor.”

3. Aile yapısı

Her iki köy akraba, sınırın öte yanında da akrabaları var. Akraba evlilikleri yapıyor. Olaydan etkilenmeyen yok. Kimi oğlunu, kocasını, kardeşini, kimi kuzenlerini kaybetmiş. Birbirine maddi ve manevi olarak destek oluyorlar.

4. Sosyal destek ağı

Bir yıl boyunca ölüsü olan aile ile birlikte köy halkı yas tutuyor, bunu belirlenmiş günlerde yemeklerle yapıyorlar, taziye çadırlarını ziyaretle yapıyorlar. Dua okuyorlar. İmece usulü çalışıyorlar. Köy halkı akraba, bazen ortak yiyip içiyorlar. Taziyesi olan yalnız bırakılmıyor.

5. Dini inanç ve gelenekler

Her iki köyün de tamamı Sünni Şafii Müslüman.

Normalde taziye evlerine taziye ziyareti üç gün sürdüğünü ama bu sefer dört gün taziye kaldırmadıklarını belirttiler. Çevreden çok kişinin geldiği, kalabalık olduğu, acıyı paylaşan kişilerin fazla olmasının kendilerini iyi hissettirdiği ve moral verdiğini söylediler.

Sınırın diğer tarafında taziye çadırının kurulması ve acıya ortak olunmasının da kendilerini iyi hissettirdiğini belirttiler. Ölenlerin genç olması taziyenin daha uzun tutulması, acının daha çok yaşanması ve paylaşımın da daha çok olmasıyla ilgili görünüyor.

Olağan bir taziye olmamış, ölüm sonrası gelenekleri yerine getirememişler. Kim kime yemek verecek, her evden ölü var diyorlar. Köylüler cenazeleri kendileri toplamış. Toplu mezara gömülmüşler. Kadınlar görmek istemiş ama cesetler parçalanmış olduğu için kadınlara göstermemişler.

RUH SAĞLIĞI POLİTİKASI VE KAYNAKLAR

Olaydan önce bölgede ruh sağlığı politikasının olup olmadığının belirlenmesi

Bêjû Köyü'nde iki kadının, Şırnak Devlet Hastanesi psikiyatri polikliniğine bayılma, kimseyi tanımama, nerde olduğunun farkında olmama gibi dissosiyatif belirtilerle başvurduğu öğrenildi. Birinin ağabeyi diğerinin de yeğeni öldürülmüş. Dissosiyatif ve somatik kimi yakınmalar için muska yazan, cin çıkardığı varsayılan hoca dedikleri yerel şifacılar başvurulduğu öğrenildi. Bildirilen psikotik olgu bulunmamakta.

Afetten etkilenen topluluk için elverişli ruh sağlığı kaynaklarının belirlenmesi

1. Başka herhangi bir değerlendirme çalışması olup olmadığının belirlenmesi

Muhtardan ve görüşülen diğer kişilerden alınan bilgiye göre, olaydan sonra gazetecilerin, sivil toplum kuruluşlarından insanların geldiği ancak, bizim ekipten önce bölgeye psikolog veya psikiyatrist gelmediği ve ruhsal durumlarını soran, psikolojik destek adına çalışan bir kişi veya kurum olmadığı öğrenildi.

“Hasip Kaplan başhekime telefon açtı. Psikiyatrist istedi. Ama kimse gelmedi.”

2. Etkilenen bölgede ruh sağlığı uzmanlarının bulunup bulunmadığının öğrenilmesi

Şırnak Devlet Hastanesi'nde bir psikiyatrist, Cizre Devlet Hastanesi'nde bir psikiyatrist görev yapıyor. Uludere'de psikiyatrist bulunmuyor.

3. Olaya yönelik psikososyal çalışmalara ilişkin bilgilerin toplanması

Bölgede öncelikli çalışmanın yas çalışması olması gerektiği düşünöldü. Ruhsal rahatsızlığı olduğu bildirilen sekiz kişiyle yapılan görüşmede, kişilerden üçünün olay sonrası yaklaşık 10 gün süreyle kimseyi tanımadığı, dissosiyatif amnezi gösterdiği bir dönem sonrası toparlandığı, üç kişinin konversif bayılma nöbetleri geçirdiğı, bir kişinin kendine zarar verici davranışlar sergilediğı ve intihar girişiminde bulunduğu, bir kişinin de depresif yakınmalarının ağırlıkta olduğu saptandı. Aynı zamanda bu kişilerde post travmatik stres bozukluğu belirtileri de da mevcuttu. Neredeyse tüm köy halkında post travmatik stres bozukluğu belirtileri spektrum halinde bulunmaktaydı, ancak öncelikli sorun yas tutulamıyor oluşuydu. Olayın şiddetinin büyüklüğü, içeriğinin ağırlığı ve adaletin sağlanamamış olmasının getirdiğı öfke nedeniyle kişiler sağlıklı bir yas sürecini yaşayamıyorlardı.

Bölgenin mecburi hizmet bölgesi olması, Şırnak ve Cizre’de toplam iki psikiyatrist olması ve halkın psikiyatriste gitmeyi tercih etmemesi nedeniyle devlet hastanesi bünyesinde bir psikiyatri hizmetinin verilmesi güç görünmektedir. İntihar girişiminde bulunan kişinin ve dissosiyatif amnezisi olan bir kişinin, “hoca”dan sonra Şırnak Devlet Hastanesi’ne götüröldüğü, ilaç tedavisine başlandığı öğrenilmiş olmasına karşın, takipler konusunda sıkıntı yaşanacağı öngörölmekte.

Üç ay sonra bölgeye tekrar ziyaret etmek ve durumu yeniden değerlendirmek düşünölebilir. Şu an içinse bölgedeki adalet duygusunun sağlanamıyor oluşu ve ölümleri anlamlandırma sürecinin tıkanmış olması dolayısıyla yas sürecinin uzayacağı ve travmatik bir yas yaşanacağını öngörölüyor.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Değerlendirme çalışması temelinde, kısa ve uzun dönemli toplum temelli bir psikososyal yaklaşım için öneriler şöyle sıralanabilir:

1. İncinebilirliğı en yüksek gruplar için öneriler

Birinci derecede yakınını kaybedenler hem duygusal hem ekonomik anlamda daha sıkıntılı bir durumdadırlar. Köy halkı akraba ve birbirine yardım ediyor ancak kendi kaynakları da sınırlı olan bu kişiler bir süre sonra ekonomik anlamda ciddi sorun yaşayabilirler. Kimi ailelerde çalışabilecek kişi kalmamış durumdadır. Yeşil kartlar kullanımdan kaldırıldığı için hekime başvurma da sorun çıkabilir, kişiler temel barınma sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalabilirler. Bu da daha çok öfke ve daha çok çaresizlik olarak kendini gösterebilir. Bu kişilerin sağlık sisteminden

yararlandırılması sağlanabilir. Oluşturulacak bir psikososyal destek ekibinin öncelikli görmesi gereken grubu da, hem ilaç hem duygusal destek gereksinimini karşılamak üzere bu grup oluşturabilir.

2. Belirlenen en ciddi sorunlara yönelik öneriler

En ciddi sorun yas sürecinin sağlıklı işlememesi olarak görülmektedir. Öfke ve adalet duygusunun zedelenmiş olması nedeniyle yas tutmada güçlükler ortaya çıkmaktadır.

Olayda olağan yas sürecini engelleyen, travmatik yas riskini arttıran faktörler:

- İnsanların bedensel bütünlüğü bozulmuş, parçalanmış olması
- Birçoğunun sevdiklerinin ölüsünü göremeyişi, veda edemeyişi
- Adetlere uygun olarak defnedilememeleri, ölüm sonrası adetlerin uygulanamaması
- Toplu mezarda olmaları
- Acı çekerek ölmüş olmaları
- Bazılarının yaralı iken kurtarılamaması
- Aynı evden birden fazla kişinin ölmesi
- Ölenlerin genç olması
- Ölüsü olan bazı evlerde yaşayan diğer gençlerin de kaymakama saldırı nedeniyle tutuklu olması
- İnsanların tutuklanmaktan korkması
- Saldırının ve ölümün anlamlandırılmaması
- Haksızlık ve katledilme duygusu

Tüm bunlar öfkeye neden oluyor, öfke ve hak arama çabası yası engelliyor,

Travma ile çalışılan tüm yöntemlerde travma öyküsü anlatılır. Travmanın anlatılması ancak anlamlı bir bağlam içine oturtulursa iyi gelebilecektir yoksa tekrar travmatize edebilir. Aynı hikayeyi birden çok kişiye anlatınca da zarar görebilir. Bir çerçeve içinde travma öyküsü anlatılarak dinlenmeli. Bir sonraki basamak travma öyküsünü anlamlı bir bağlam içine oturtmak olmalı. İyileşmenin söz konusu olması için zihindeki kaotik hikayenin anlamlı bütüne dönüştürülmesi gerekir. Diğer yandan bölgeye birçok kişi ve kurumun, gazeteci ve sivil toplum kuruluşunun ziyarette bulunduğu ve insanların travmatik öyküsünü dinlediği bilinmektedir. Muhtemel ki bu ziyaret mevzuu sürecektir. İnsanlar her gelene hikayelerini anlatıp isteklerini belirtecektir. Bu açıdan bakıldığında kişilerin tekrar travmatize olmaya açık olacakları bir ortam oluşmaktadır. Ayrıca adalet duygusunu sağlamaya yeterli olmayacak bu girişimler, insanlarda umutsuzluk ve çaresizlik duygusu yaratacak ve var olan öfkeyi arttıracaktır.

3. Ruh sağlığı programının kısa ve uzun dönemde uygulanmasına ilişkin neriler

Psikiyatriye başvuru, intihar girişimi gibi ağır bir durum olmadıkça çok zayıf bir ihtimal gibi görünüyor. Halk içine kapanmış ve öncelikli istekleri adaletin yerini bulması. Adalet sağlanmadığı sürece yasın tamamlanması zor görünmektedir. Ayrıca, asıl çalışma birinci derecede risk grubu olarak tanımlanan çok sayıda kaybın olduğu ve travmatik yas geliştirme riski yüksek bir gruba yapılacağından yas çalışmasının ilkeleri konusunda önceden hazırlık yapılmalıdır.

Gönüllü çalışabilecek ekiplerle (sosyal hizmet uzmanı, psikolojik danışman ve rehber, psikolog, ocuk psikiyatristi) bölgede yas çalışması yapılabilir. Bu konuda APHB (Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği) ile birlikte bir eylem planı hazırlanabilir. Ancak olayın oluş biçimi ve yeri, görüşme yapılan kişilerin açıkça ifade ettikleri ciddi güvensizlik dikkate alınarak, gidecek ekipte yer alacak kişilerin özenli olmasını gerektirmektedir. Bu konuda gidecek ekibin, bu görüşmeyi yapanlar veya TPD Diyarbakır şubesi ile önhazırlık yapması uygun olacaktır. Sürekli kalan bir ekip değilse de istikrarlı ve düzenli takipler yapan bir ekip oluşturulabilir. Bölge insanı acısını paylaşacak ve anlaşıldıklarını düşündürecek insanlara açık. Adaleti sağlayamayız ama acılarını paylaşır, onlara yalnız olmadıklarını hissettirirsek zorlu geçen yas süreçlerinde yoldaşlık edebiliriz. Çünkü yalnız bırakıldıkları, kendilerini yalnız ve değersiz hissettiklerini belirtiyorlar ve are göremiyorlar. Bu esnada mezara gitmesi kısıtlanan kişiler ve gebe olduğu için süreci daha zorlu yaşayanlar var. Onların ncelikli psikiyatrik desteğe ihtiyacı olacaktır.

İnsanları retrainatize etmeden, travmatik öykülerini anlamlı bir bağlama yerleştirerek ve yalnız ve çaresiz olmadıklarına vurgu yapan bir sağaltım süreci izleyerek yas tutmalarına yardımcı olunabilir.

4. En önemli sorunların tanımlanması, psikososyal programın uygulanmasını gleştirebilecek engeller

Bu olayda olduğu gibi toplumsal bir travmanın tamiri-iyileşmesi için, gerçeğin bilinmesi, adaletin sağlanması, olayın telafisinin sağlanması ve bedelinin ödenmesi ideal aşamalardır ki bundan sonra uzlaşma aşamasına geilebilsin.

Bu olayla ilgili olarak Sağlık Bakanlığı'na ivedi olarak psikososyal eylem planı sunulması ve yönetimin özenli, dikkatli, bilimsel temellere ve psikososyal gereksinimlere uygun yaklaşması gerekir.